

С. О. Біляєва

КРИЗЬ ПРИЗМУ НОВОГО БАЧЕННЯ: Ю. В. БОЛТРИК У МІЖНАРОДНИХ СХОДОЗНАВЧИХ ПРОЕКТАХ

У статті розглянуто внесок Ю. В. Болтрика у виконання міжнародних проектів із дослідження видатних пам'яток Північного Причорномор'я, зокрема Аккерманської фортеці Білгород-Дністровського району Одеської області.

Ключові слова: Аккерманська фортеця, Ю. В. Болтрик, сходознавство, міжнародні проекти, міждисциплінарні дослідження, збереження пам'яток історії та культури.

Вступ. Наприкінці 1980-х — на початку 1990-х рр. у світовій археологічній науці формується нова галузь досліджень — Османська археологія. Водночас в Україні починається цілеспрямоване вивчення пам'яток періоду експансії османів та співіснування різних цивілізаційних осередків слов'янського та тюркського світів на території українських земель. Інтерес до вивчення історико-культурної спадщини призвів до вивчення регіонів перебування османів, зокрема вивчення Західного та Південно-Західного регіону з наступним розповсюдженням робіт практично на всі райони розташування залишків турецького анклаву кінця XV—XVIII ст.

Із 1989 р. починаються систематичні дослідження історичного центру Очакова, пов'язані із розкопками на території Турецької фортеці та міста навколо неї, які з певними перервами тривають і досі. Після важливих відкриттів перших років українсько-турецького співробітництва в Очакові 1997—1998 рр. з'являються нові горизонти подальших археологічних досліджень пам'яток, які були засновані або перебували протягом певного часу під владою Османської імперії.

Періодичні роботи в Ізмаїлі, що розпочалися у 1993 р. (В. С. Бейлекчі, С. В. Гумашь-

ян, А. О. Добролюбський, І. В. Сапожніков, Г. С. Богуславський) на жаль, не перейшли у фазу постійно діючої експедиції з вивчення пам'яток міста і ще чекають на подальше дослідження, але колекція артефактів представляє значний інтерес. До того ж, в Ізмаїлі знаходиться унікальна мечеть середини XVI ст., яка, на думку турецьких фахівців, належить до шедеврів видатного архітектора Синана або його школи.

Тривалі дослідження (з початку XX ст.) відбувалися біля і безпосередньо на території Аккерманської фортеці Білгороду-Дністровського. Але головні напрямки досліджень були зосереджені навколо вивчення античного, золотоординського та молдовського періодів розвитку міста та фортеці. Проте, у процесі розкопок були виявлені і нашарування османського часу, зібрана чимала колекція артефактів цього періоду.

З 1999 р. розпочаті цілеспрямовані дослідження інфраструктури османського часу, матеріальної культури складного періоду кінця XV—XVIII ст.

Кінець XX — початок XXI ст. був часом нових зрушень у організаційному, науково-методичному та практичному русі у розвитку сходознавчої тематики. Цьому сприяли нові позитивні фактори в історії Східної Європи, розпад Радянського Союзу, можливості вільного наукового переосмислення історичного процесу. Найважливіша подія цього часу — народження у 1991 р. держави європейського ареалу — незалежної України. Важливі зміни торкнулися сприйняття минулого, розвитку міжнародного співробітництва, зокрема із Туреччиною, руйнації комуністичних заборон.

На початку 1990-х рр. стало можливим послухати та почути оригінальні ідеї О. Прицака,

Ю. В. Болтрик разом із Дж. Метью під час роботи в Аккерманській фортеці. Розкопки османської лазні, 2006 р.

який повернувся в Україну, зустрітися з цією непересічною людиною, так зацікавленою першими відкриттями в Очакові, і нарешті повноправним дослідженням османського вектору історії України, культурних взаємин цивілізацій. Він бачив майбутні горизонти сходознавчих досліджень, не виключаючи і археологічну галузь знання. Все це підготувало базис нових підходів до наукового сприйняття історичного минулого України у взаємодії слов'янських та тюркських світів, цивілізаційних викликів, аналізу просторових та культурних явищ.

Історія досліджень. Основні напрями діяльності. Після плідних розкопок в Оча-

кові за проектом Турецької історичної асоціації 1997—1998 рр., наступним об'єктом досліджень Міжнародної Південної Середньовічної експедиції Інституту археології НАН України з 1999 р. постала Аккерманська фортеця у місті Білгороді-Дністровському Одеської обл. Основні роботи проводились у Нижньому (Портовому) дворі, головними об'єктами яких були турецька лазня та барбакан нижньої оборонної лінії.

Від самого початку одним з керівників та провідних науковців експедиції стає Ю. В. Болтрик. Сфера його діяльності охоплює широке коло питань: планування та методики розкопок, стратегії та тактики вирішення конкрет-

Обговорення завдань дослідження османської лазні із колегами: Дж. Метью, А. Тернером та Р. Хедлси, 2006 р.

Ю. В. Болтрик. Робочий момент. Обговорення завдань міждисциплінарних досліджень барбакану, 2006 р.

них завдань, здійснення польових робіт, осмислення результатів, їх публікації, презентації на всеукраїнських та міжнародних конференціях. Його участь у розкопках в Аккермані відразу ж отримує високу оцінку турецьких колег, зокрема керівника робіт з турецького боку проф. Б. Ерсою. Саме він рекомендував німецьким колегам (керівництву Оргкомітету) запросити Ю. В. Болтрика для участі у міжнародному симпозіумі «Крим — Кавказ та Волго-Уральський регіон: Ісламське мистецтво і архітектура у Європейській периферії», який відбувся у Берліні в 2004 р. Завдяки цьому, Ю. В. Болтрик взяв активну участь у роботі симпозіуму. Повний текст його доповіді вийшов друком у одному з відомих періодичних видань Німеччини у 2008 р. (Biliaieva, Voltryk 2008, p. 35—38).

Із 2000 р. по 2008 рр. Ю. В. Болтрик є співавтором наукових звітів та деяких польових щоденників міжнародної експедиції з дослідження Аккерманської фортеці. Саме йому належать важливі ідеї з методичних підходів до розкопок об'єкту «Барбакан», обстеження стану фортифікації в цілому. За його ініціативи та участі здійснені фотозйомки фортеці з лиману, різних позицій на території фортеці та навколо неї, обстеження околиць Аккерману тощо. У вивченні окремих категорій артефактів, зокрема прикрас з розкопок Нижнього (Портового двору) Аккерманської фортеці, був безумовно в нагоді його величезний досвід відомого дослідника скіфських коштовних раритетів. Результати робіт були презентовані у доповіді на Євразійській конференції у м. Чешме поблизу

На стінах Аккерманської фортеці

Очаків. Ю. В. Болтрик разом з А. Й. Недашківським та Л. Оледзьки

Ізміру (Туреччина) навесні 2007 р. (Беляева, Болтрик, Фиалко 2007, с. 20—22).

Крім того, за участі Ю. В. Болтрика відбулася розвідка на території Херсонської обл.: обстеження «Вежі Віговта» у с. Веселе Бериславського р-ну, геофізична фіксація та обміри залишків фортеці Кизикермен у Бериславі.

Із початком нових міжнародних наукових проектів між Інститутом археології, Фондацією Макс фон Берчема (2004—2009 рр.) та Британського Інституту в Анкарі Британської Академії Наук (2006—2010 рр.) Ю. В. Болтрик стає активним учасником проектів, опікується формуванням стратегії та тактики досліджень, бере активну участь у польових міжнародних семінарах, які проводились у ході робіт та у

підсумкових зустрічах за результатами кожного польового сезону.

Улітку 2007 р. проявилася надзвичайна важлива риса характеру Ю. В. Болтрика — його відповідальність та громадянська позиція у справі збереження архітектурно-археологічної спадщини. Ю. В. Болтрик разом із М. В. Потупчиком робили все можливе для спасіння конструкцій фортеці від руйнації, викликані підпалом частини конструкцій фортеці задля зйомок фільму «Останні пригоди мушкетерів» кіностудії Мосфільм та Одеської кіностудії. Те, як горіла фортеця залишилося назавжди у перших кадрах фільму. Задля відведення загрози руйнації конструкцій з деревини Рибної вежі та куртин Аккерманської фортеці, помітивши

Аккерманська фортеця. Ю. В. Болтрик на розкопці під час консультування співробітників Білгород-Дністровського історико-краєзнавчого музею

Аккерманська фортеця.
Ю. В. Болтрик з колегами
з Канади та Великобри-
танії

дим, що виходив з отворів куртин та Рибної вежі, Ю. В. Болтрик та М. В. Потупчик негайно зателефонували до пожежної частини міста Білгороду-Дністровського і викликали пожежну команду. Вони повідомили про неприпустиму ситуацію з пам'яткою Національного значення знімальну групу «5 каналу» ТБ, яка в той самий час перебувала на теренах фортеці.

Новими завданнями робіт постало здійснення відбору зразків деревини для дендрохронологічних досліджень, включенням до складу проєкту та експедиції проф. Т. Важного та прибуттям його в Україну у 2008 р. Згідно із договором між Лабораторією Малколм та Керолін Вейнер з Егейської та Близькосхідної Дендрохронології та Інститутом археології НАН України в межах Українсько-Британського проєкту Ю. В. Болтрик постав співкерівником дослідницького проєкту з дендрохронологічних досліджень та долучився до групи з відбору зразків, разом із професором Т. Важним та С. М. Сагайдаком. Для отримання більш точних дат спорудження та ремонту окремих частин та фортеці в цілому був обраний шлях використання зразків дендрохронологічних досліджень з максимально повним охопленням об'єктів. Хронологічна база писемних джерел, яка була отримана в результаті робіт групи істориків, фахівців з османських писемних джерел В. Остапчука (Торонтський університет, Канада) та К. Фінкель (Великобританія) у архівах Стамбулу, дозволила проводити кореляцію писемних та дендрохронологічних даних. Всього було відібрано 57 зразків з основних частин фортеці різного часу заснування: Цитаделі, Рибної вежі, Великої брами, Водної брами та ін. Досить ризикованим видавався відбір деревини з Рибної вежі, частина внутрішніх конс-

трукцій якої вигоріла під час пожежі липня 2007 р. Після опрацювання зразків, результати дендрохронологічних досліджень були викладені у спільній публікації (Важний, Болтрик, Сагайдак 2009, с. 24—28), яка по суті постала першою хронологічною класифікацією конструкцій фортеці за даними деревини, спробою абсолютного датування.

Робота у спільних проєктах вимагала постійного обговорення методики розкопок та її реалізації на практиці, вирішення конкретних завдань щодо дослідження об'єктів та їх охорони, консерваційних робіт. Ю. В. Болтрик приділив багато уваги саме вирішенню питання захисту Нижнього двору фортеці, де відбувалися розкопки грабіжників та тих, хто заважали проведенню робіт. Саме завдяки його клопотанням двір був відгороджений кам'яною огорожею із залізними воротами, що зачинялися на замок. Він брав активну участь у консервації залишків турецької лазні, водовідведення за проєктом турецького фахівця з консервації та реставрації доктора С. Тунчоку, консерваційних роботах на барбакані.

У 2006—2007 рр., коли на турецькій лазні здійснюються спеціальні обстеження з використанням неруйнівних методів, в тому числі архітектурно-археологічні обміри та відбір зразків для петрографічних аналізів, Юрій Вікторович не стоїть осторонь від робіт, а згодом і осмислення та інтерпретації отриманих даних (Біляєва, Болтрик, Гуцуляк, Мартинюк-Медведька, Присяжний 2009, с. 399—403). Пізніше, на читаннях, присвячених пам'яті Є. В. Веймарна, він, разом із іншими дослідниками, запропонував основні підсумки результатів археологічних розкопок в Аккерманській фортеці (Біляєва, Болтрик, Фіалко 2012, с. 15—16).

Окремий бік діяльності Ю. В. Болтрика — це участь у підготовці чотирьох виставок матеріалів експедиції, які відбувалися у Археологічному музею Інституту археології НАН України, заходах історико-культурної асоціації «Україна-Туреччина» та підготовці інформаційних праць за окремими напрямками її роботи (Біляєва, Болтрик, Дрига, Фіалко 2010).

Висновки. Отже, початок цілеспрямованих досліджень в галузі Османської археології в Україні, як частини нового напрямку світової археології, відзначений розкопками археологів, виконанням комплексних міжнародних проектів історико-археологічного та міждисциплінарного плану. Серед широкого загалу вчених України чільне місце належить Ю. В. Болтрику, талант і широта знань якого охоплює багато сторін археологічного пізнання. Слід відзначити, що під час розкопок середньовічних пам'яток Аккерману розкрилися нові грані талановитого вченого: багатство наукових ідей, теоретичних та практичних рішень, натхнення та майстерність здійснення польових робіт, невтомність та надзвичайна працьовитість. Які б роботи не проводились і у якому би колективі не працював Ю. В. Болтрик — чи серед колективу іноземних фахівців, чи студентської молоді, чи робітників на важких роботах з консервації, він завжди є душею колективу, користується надзвичайною повагою. Усі, хто були причетні до десятиріччя Аккерманських досліджень отримали новий досвід міжнародного співробітництва, пізнання пам'яток з особливими рисами матеріальної культури, нового контактного середовища, народження нового погляду на співіснування різних цивілізаційних світів пізнього середньовіччя — раннього модерну.

Подяки. Висловлюю щирі подяки Ю. В. Болтрику за багаторічну участь у роботі Південно — Середньовічної експедиції, зокрема у міжнародних проектах початку ХХІ ст., за співпрацю, яка дійсно є плідною.

Додаток

СПИСОК ПРАЦЬ І ЗВІТІВ Ю. В. БОЛТРИКА, ПРИСВЯЧЕНИХ ТЕМАТИЦІ З ОСМАНСЬКІЙ АРХЕОЛОГІЇ

Біляєва, С. О., Болтрик, Ю. В., Ерсой, Б. 2003. Дослідження Міжнародної Південної Середньовічної експедиції у 2001—2002 рр. *Археологічні відкриття в Україні 2001—2002 рр.*, с. 55.

Biliaieva, S., Boltryk, Yu. V. 2004. Investigations in Akkerman fortress. *Crimea, Caucasus and the Volga-Ural region: Islamic art and architecture in the European periphery*. International Symposium, Sept. 17—21, 2004. Abstracts of papers. Berlin, p. 2.

Ерсой, Б., Фіалко, О. Є., Болтрик, Ю. В., Карашевич, І. В. 2006. Інформація про роботу Міжнародної українсько-турецької експедиції у 2005 р. *Археологічні дослідження в Україні 2004—2005 рр.*, с. 76.

Біляєва, С. О., Болтрик, Ю. В., Фіалко, Е. Е. 2007. Ювелирные изделия из раскопок Портового двора Аккерманской крепости. *Birinciuluslararası Avrasya arkeolojikongresi. Abstracts. Ficea 2007, 21—24 Mayıs 2007*. Izmir, с. 20-22.

Біляєва, С. О., Болтрик, Ю. В., Карашевич, І. В., Фіалко, О. Є., Ерсой, Б., Куйлу-Ерсой, І., Урер, Х., Учар, Х., Фінкель, К., Остапчук, В., Метью, Дж. 2007. Дослідження Міжнародної Південної Середньовічної експедиції у 2006 р. в Аккерманській фортеці (м. Білгород-Дністровський). *Археологічні дослідження в Україні 2005—2007 рр.*, с. 96-98.

Біляєва, С. О., Болтрик, Ю. В., Галенко, О. І., Ерсой, Б., Карашевич, І. В., Куйлу-Ерсой, І., Метью, Дж., Остапчук, В., Урер, Х., Фіалко, О. Є., Фінкель, К. 2008. Про «першу в світі археологенну катастрофу», п'яту колону та редакторську тенденційність. *Археологія*, 3, с. 94-101.

Biliaieva, S., Boltryk, Yu. 2008. Investigations of Akkerman Fortress. *Islamic Art and Architecture in the European Periphery. Abhandlungen für die Kunde des morgenlandes*, 63: Crimea, Caucasus, and the Volga-Ural Region, p. 35-38.

Біляєва, С. О., Болтрик, Ю. В., Гуцуляк, Р. Б., Мартинюк-Медвецька, А. М., Присяжний, К. В. 2009. Нові дані щодо архітектурно-будівельної структури Турецької лазні у Нижньому дворі Аккерманської фортеці. *Нові дослідження козацької доби в Україні*, 18, с. 399-403.

Важний, Т., Болтрик, Ю. В., Сагайдак, С. М. 2009. Вивчення залишків допоміжних дерев'яних конструкцій Аккерманської фортеці. *Нові дослідження козацької доби в Україні*, 18, с. 24-28.

Біляєва, С. О., Болтрик, Ю. В., Дрига, І. М., Фіалко, О. Є. 2010. *Археологія — історія — культура — мова. З історії співробітництва (1996—2009)*. Київ: Бурого.

Біляєва, С. О., Болтрик, Ю. В., Карашевич, І. В., Фіалко, О. Є. 2010. Про роботу Південної Середньовічної експедиції у 2008 р. *Археологічні дослідження в Україні 2008 р.*, с. 9-11.

Біляєва, С. А., Болтрик, Ю. В., Фіалко, Е. Е. 2012. Основные результаты исследований Аккерманской крепости в 1999—2010 гг. В: Науменко, В. П. (ред.). *Бахчисарайские научные чтения памяти Е. В. Веймарна*. Бахчисарай: б. и., с. 15-16.

НАУКОВІ ЗВІТИ

Біляєва, С. А., Болтрик, Ю. В., Ерсой, Б., Куйлу, І. 2000. *Отчет о работе Международной Южной Средневековой экспедиции (украинско-турецкой) в 2000 г.* НА ІА НАНУ, ф. 64, 2000/134.

Біляєва, С. А., Болтрик, Ю. В., Сухобоков, О. В., Ерсой, Б. 2001. *Отчет о работе Международной Южной Средневековой экспедиции (украинско-турецкой) в 2001 г.* НА ІА НАНУ, ф. 64, 2001/5.

Біляєва, С. А., Болтрик, Ю. В., Сухобоков, О. В., Ерсой, Б. 2002. *Отчет о работе Международной Южной Средневековой экспедиции (украинско-турецкой) в 2002 г.* НА ІА НАНУ, ф. 64, 2002/170.

Біляєва, С. А., Болтрик, Ю. В., Фіалко, Е. Е., Карашевич, І. В., Ерсой, Б., Тунчоку, С. 2005. *Отчет о работе Международной Южной Средневековой экспедиции (украинско-турецкой) в 2005 г.* НА ІА НАНУ, ф. 64, 2005/40.

Біляєва, С. А., Болтрик, Ю. В., Фіалко, Е. Е., Карашевич, І. В., Ерсой, Б., Ерсой-Куйлу, І., Урер, Ч., Учар, Х., Остапчук, В., Фінкель, К., Метью, Дж.

2006. *Отчет о работе Международной Южной Средневековой экспедиции (украинско-турецкой) в 2006 г.* НА ІА НАНУ, ф. 64, 2006/4.

Беляева, С. А., Болтрик, Ю. В., Фіалко, Е. Е., Мартиноук-Медведская, А. М., Присяжний, К. В., Карашевич, И. В., Беляев, А. С., Финкель, К., Хелдлси, Р., Тернер, А., Остапчук, В., Метью, Дж. 2007. *Отчет о работе Международной Южной Средневековой экспедиции в 2007 г.* НА ІА НАНУ, ф. 64, 2007/79.

ЛІТЕРАТУРА

Беляева, С. А., Болтрик, Ю. В., Фіалко, Е. Е. 2007. Ювелирные изделия из раскопок Портового двора Аккерманской крепости. *Birinciuluslararasi Avrasiarkeoloji kongresi. Abstracts. Ficea 2007, 21—24 Mayıs 2007.* Izmir, с. 20-22.

Беляева, С. А., Болтрик, Ю. В., Фіалко, Е. Е. 2012. Основные результаты исследований Аккерманской крепости в 1999—2010 гг. В: Науменко, В. П. (ред.). *Бахчисарайские научные чтения памяти Е. В. Веймарна.* Бахчисарай: б. и., с. 15-16.

Біляєва, С. О., Болтрик, Ю. В., Гуцуляк, Р. Б., Мартиноук-Медведська, А. М., Присяжний, К. В. 2009. Нові дані щодо архітектурно-будівельної структури Турецької лазні у Нижньому дворі Аккерманської фортеці. *Нові дослідження козацької доби в Україні*, 18, с. 399-403.

Біляєва, С. О., Болтрик, Ю. В., Дрига, І. М., Фіалко, О. Є. 2010. *Археологія — історія — культура — мова. З історії співробітництва (1996—2009).* Київ: Бураго.

Важний, Т., Болтрик, Ю. В., Сагайдак, С. М. 2009. Вивчення залишків допоміжних дерев'яних конструкцій Аккерманської фортеці. *Нові дослідження козацької доби в Україні*, 18, с. 24-28.

Biliaieva, S., Boltryk, Yu. 2008. Investigations of Akkerman Fortress. Islamic Art and Architecture in the European Periphery. *Abhandlungen für die Kunde des morgenlandes*, 63: Crimea, Caucasus, and the Volga-Ural Region, p. 35-38.

REFERENCES

Biliaieva, S. A., Boltryk, Yu. V., Fialko, Ye. Ye. 2007. Uvelirnye izdeliya iz raskopok Portovogo dvora Akkermanskoi kreposti. *Birinciuluslararasi Avrasiarkeolojikongresi. Abstracts. Ficea 2007, 21—24 Mayıs 2007.* Izmir, s. 20-22.

Biliaieva, S. A., Boltryk, Yu. V., Fialko, Ye. Ye. 2012. Osnovnye rezultaty issledovaniy Akkermanskoy kreposti v 1999—2010 gg. In: Naumenko, V. P. (ed.). *Bahchisarayskiye nauchnye chteniya pamyati E. V. Veymarna.* Bahchisaray: b. i., s. 15-16.

Biliaieva, S. O., Boltryk, Yu. V., Gutsulyak, R. B., Martynuk-Medvetska, A. M., Prysiazhnyi, K. V. 2009. Novi dani shchodo arhitekturno-budivelnoy struktury Turetskoy lazni u Nizhnyomu dvori Akkermanskoi fortetsi. *Novi doslidzhennya akozatskoy doby v Ukraini*, 18, s. 399-403.

Biliaieva, S. O., Boltryk, Yu. V., Driga, I. M., Fialko, O. Ye. 2010. *Ukraina-Turechchina. Arheologiya — istoriya — kultura — mova. Z istorii spivrobotnitstva (1996—2009).* Kyiv: Burago.

Vazhnyi, T., Boltryk, Yu., Sagaydak, S. M. 2009. Vychennya zalishkiv dopomizhnih dereviannyh konstruktсий Akkermanskoy fortetsi. *Novi doslidzhennya kozatskoy doby v Ukraini*, 18, s. 24-28.

Biliaieva, S., Boltryk, Yu. 2008. Investigations of Akkerman Fortress. Islamic Art and Architecture in the European Periphery. *Abhandlungen für die Kunde des morgenlandes*, 63: Crimea, Caucasus, and the Volga-Ural Region, p. 35-38.

S. O. Biliaieva

THROUGH THE PRIZM OF A NEW VISION. YURI BOLTRYK IN INTERNATIONAL ORIENTALIST PROJECTS

The article presents the role and activity of Dr. Yu. Boltryk in the researches of international projects which take place at the end of twentieth — at the beginning of twenty first century during the excavation of outstanding sites of Ottoman culture in the North Pontic region. It is especially important that the beginning of purposeful study of the Turkish cultural heritage in Ukraine was synchronous to creation of Ottoman archaeology as a special scientific direction. At the same time it was the period of formation of new vision on the historical process in Ukraine, as an independent state, freedom of minds and national development. The international projects enjoy the scholars of various countries: Great Britain, Canada, USA, Poland and Turkey. The works took place in outstanding site of medieval period — the Akkerman fortress. The main exploration were conducted in the Low yard where the bathhouse and barbican have been discovered. Complex of geophysical and other works on the base of methods of natural sciences escaped all yards of the fortress. Dr. Yu. Boltryk take one of the provision place in all kind of works with his ideas in methodic, theory and practice of archaeological exploration. During the last seasons of the fulfilment of projects the main attention of scholar was drown to the interdisciplinary works in the field of dendrochronology all together with professor T. Wazhny. Besides of it Dr. Yu. Boltryk took part in the excavation of the central part of historical city Ochakiv and the observation of remains of the fortress Kizikermen. His activity makes a significant contribution to the study of Ottoman period in the history of Ukraine and preservation of historical and archaeological sites.

Keywords: Akkerman fortress, Orientalist's study, international projects, interdisciplinary investigation, preservation of the sites of history and culture.

Одержано 29.07.2019

БІЛЯЄВА Світлана Олександрівна, доктор історичних наук, старший науковий співробітник Інституту археології НАН України, Героїв Сталінграда, 12, Київ, 04210, Україна.

BILIAIEVA Svitlana, Doctor of Historical Sciences, Senior Research Fellow, Institute of archaeology of NAN of Ukraine, Geroiv Stalingrada, 12, Kyiv, 04210, Ukraine.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9437-3259>, e-mail: svitbil@ukr.net.